

BALTICA — 88

**LATVIJAS PSR
ETNOGRĀFISKIE UN FOLKLORAS
ANSAMBLĪ**

SIGULDAS NOVADPĒTNIECĪBAS MUZEJS

1988

LATVIJAS PSR ETNOGRĀFISKIE UN FOLKLORAS ANSAMBLĪ

IZSTĀDES KATALOGS

IZSTĀDES KATALOGS

LATVIJAS PSR ETNOGRĀFISKIE UN FOLKLORAS ANŠAMBU

IZSTĀDES KATALOGS

Izstādes autori: AINA SALMANE, INDRA ČEKSTERE, LUDMILA MĀRTIŠEVSKA

Foto: VAIRA STRAUTNIECE, JURIS KRIEVIŅŠ, ANDRIS KRIEVIŅŠ, ALBERTS
LINARTS, ANDRIS TENASS

Zinātniskais konsultants JĀNIS ROZENBERGS,

Filoloģijas zinātņu kandidāts, LPSR ZA A. Upīša Valodas un
literatūras institūta folkloras nodaļas vecākais zinātniskais līdz-
strādnieks

ARNOLDS KLOTIŅŠ

muzikologs, mākslas zinātņu kandidāts

Folkloras mantojums ir tik universāla garīgo bagātību krātuve, ka no tās katrs laikmets ņem sev vajadzīgo.

Mūsu dienās pieaugošais sociālo un kultūras izmaiņu ātrums ļoti saasina nepieciešamību pēc stiprām tradīcijām, kuras spētu sniegt gan garīgo vērtību orientierus, gan arī pamatus jaunām mākslinieciskās darbības formām. Tāpēc tik lielu spēku un veldzi arī šodien jūt strāvojam no senajām tautas gara mantām, kuru nesēji un praktiskie iedzīvotāji mūs vizuāli uzrunā no šīs izstādes stendiem.

Etnogrāfiskās kopas un folkloras ansambļi. Abu šo tradicionālās etniskās kultūras tālāknesēju darbība beidzamajā desmitgadē Latvijā iet roku rokā. Pirmie ir pārmantojuši tautas ieražas, dziesmas un dejas nepārtrūkušas mutvārdu tradīcijas ceļā, viņi ir it kā folkloras ģenētiskā koda glabātāji, darbojas galvenokārt savā novadā. Otrie meklē rakstos vai mātās no pirmajiem, pārtver un atjauno aizmirsto, popularizē to sabiedrībā pēc iespējas tuvu kādreizējam oriģinālam. Viņi nepakļauj dziesmu un deju materiālu kādas atšķirīgas specializētas mākslinieciskās sistēmas mērķiem un, tāpat, profesionālai apdarei, bet saglabā tautas tradicionālās kultūras organiku. Tas viņus atšķir no citām visai bagātām folklorisma izpausmēm dažādos latviešu profesionālās un amatieru mākslas veidos un, savukārt, tuvinā etnogrāfiskajām kopām. Arī vēsture abiem ir diezgan sena.

Liekas, par pirmo sevi apzinājušos latviešu **etnogrāfisko kopu** varam uzskatīt līgotājus Juglas ezera krastā, kurus vēroja savā Rīgā pavadītajā jaunības laikā (1764—1769) vācu apgaismotājs Johans Gotfrīds Herders. Ir ziņas, ka ligošanā tur bijis klāt nevis nejauši, bet šo «etnogrāfisko izrādi» viņam organizējis kāds Rīgas pažiņa savā lauku īpašumā. Un tad jau arī pašiem līgotājiem nebūs palicis noslēpums, ka viņus klausās etniski un sociāli pavisam citas kultūras pārstāvis — pats Rīgas domskolas skolotājs, un tātad viņi būs kaut kādā mērā arī apzinājušies sevi par savas etniskās kultūras priekšstāvjem. Kā zināms, Latvijā gūtie folkloras iespaidi bija Henderam vieni no spēcīgākajiem, kas lika viņam savos folkloriskajos uzskatos pasludināt tautas dziesmu un vienkāršo tautas slāņu valodu par pašu organiskāko un izteismīgāko cilvēka dvēseles izpausmi, un ar šiem uzskatiem viņš ievadīja pavisam jaunu — romantisko — laikmetu Eiropas folkloras zinātnē un izpratnē. Taču — tā ir atsevišķa tēma.

Savukārt, par pirmo īpaši organizēto latviešu **folkloras ansambli** varam dēvēt tos Trešo dziesmusvētku rīkotājus un diriģentus, kuri svētku mielastā izkārtāja īpašu apdziedāšanās daļu. Sim nolūkam Vigneru Ernests Kurzemē bija savācis apdziedāšanās dziesmu melodijas, bet pazīstamās aktrises Dace Akmentiņa un Maija Brigadere uzņēmas galveno dziesmu saucēju pienākumus. Vēl viens solis folkloras ansambļa veidošanā bija etnogrāfiski «Uzvedumi iz latviešu tautas dzīves divos vakaros», kuru programmas no neapdarinātiem folkloras materiāliem sagatavoja Jurjānu Andrejs, arī citkārt savos uzskatos iestādamies par tautasdziesmu etnogrāfiski pareizu dziedāšanu.

Šie uzvedumu koncerti notika Rīgā 1896. gada Latviešu etnogrāfijas izstādes ietvaros.

Dvīdesmitajos gados etnogrāfiskās kopas no Kurzemes ved uz Rīgu un demonstrē koncertos Emīlis Melngailis. Trīsdesmitajos gados tādas tiek ieskaņotas arī platēs un filmētas, notiek folkloras mantojuma iestudēšanas mēģinājumi. Pārsteidz tautas tradīciju pusaizbīrušo avotu uzvirmojums pirmajos pēckara gados. Periodiskā prese glabā ziņas, ka 1946. gada pašdarbības skatē līdzās koriem un drāmas pulciņiem bijuši vērojami daudzi folkloras ansambļi un etnogrāfiskās kopas — no Aizputes «etnogrāfisks senlatviešu deju un mūzikas instrumentu ansamblis» J. Krauksta un P. Korāta vadībā, no Bārtas «senlatviešu kāzu izpildījums ar etnogrāfiski pareizām dejām un apdziedāšanos». Izvaltas diriģente A. Ikauniece vadījusi Latgales kāzu tradīcijas «līgavas atvadišanās ieražu»

Kuldīgas rajona Gudēnieku ciema etnogrāfiskais ansamblis

dziesmas. 1947. gada skatē bārtēnieki nākuši ar «sēnlatviešu krustību (pādes didīšanas) ainu», izvaltieši un vērgalieši ar vakarēšanas etnogrāfiskiem uzvedumiem, no vairākām vietām bijuši koklētāji, bet no Matkules arī bērztāss spēlētājs R. Rezebergs. Drīz nodibinājies J. Krauksta ģimenes koklētāju ansamblis «Sidrabene», kurā piedalījušies arī V. Vīgrieze un kokļu būvētājs galdnieks K. Jankovskis. Daudz uzstājies Rīgas 2. poligrāfijas arodskolas nemodernizēto kokļu ansamblis. Šāda etnogrāfiski orientēta muzicēšana ir jo ievērojama vērtāka, ja ievērojam, ka tais gados viens otru nomainīja arī pirmie profesionālie latviešu tautas mūzikas ansambļi un organizējās tautisko deju kolektīvi, kuru darbība virzīta uz tautas instrumentu modernizāciju, profesionālām aparātiem un tautiski stilizētu oriģinālmūziku un oriģinālhoreogrāfiju. Tiem drīz pienācās ievērojama vieta kultūras dzīvē, it īpaši dziesmu un deju svētkos, taču tie pieder citai ansamblu kategorijai.

Etnogrāfiska orientācija dominēja arī Dzintara Kļaviņa vadītā lībiešu un venīņu dziesmu un deju ansambļa darbībai, kurš bija arī Vispasaules jaunatnes un studentu 1957. gada festivāla Maskavā dalībnieks. Tāpat arī Jēkaba Graubiņa un Jāzepa Lindberga vadītajam ansamblim «Saulgrieži».

Tā redzam, ka interese par tradicionālo etnisko kultūru sabiedrībā nav pilnīgi apslususi nekad, arī tad ne, kad 60. un 70. gadu nacionālā nihilisma tendences to neatlaidīgi skauda. Un tomēr — beidzamie desmit gadi ir uzlūkojami par gluži jaunu un raženu etnogrāfisko kopu un folkloras ansamblu darbības posmu.

* * *

Kas izraisīja šo posmu, kura liecinieki esam, kā tas sevi pieteica, ar ko tas raksturojas?

Tautu tradicionālās kultūras izpēti un interese par to, kura 70. gados iedibinājās visur pasaulē, lika daudziem atskārst latviešu folkloras mantojuma toreizējo zemo prestižu un mazo popularitāti plašākās aprindās. Atmoda sākās ar etnogrāfisko kopu iepazīšanu. Autentiskās folkloras nesēji, kurus līdz tam pētīja un uzmodināja gandrīz vienīgi folkloras zinātnieki savās ekspedīcijās, nonāca plašākas uzmanības lokā, un te, piemēram, viens no svarīgākajiem sarīkojumiem bija Folkloras pēcpusdienu 1978. gada oktobrī Rīgā, Dailes teātrī, ko Zinātņu akadēmija sarīkoja, atzīmējot savu folkloras vākšanas ekspedīciju 30 gadus. Daudziem atklājās ārēji necilo, vienkāršo, taču garīgi bagāto tautas tēciņu personību pievilcība, tām uzmanību sāka veltīt radio, televīzija, dokumentālais kino.

Lībiešu folkloras ansamblis «Līvlist»

Pievēršanās īstajiem folkloras nesējiem atklāja etniskās kultūras dziļo sakņojumu un tautas atmiņas sūrmī tajā, kurai iepretī sekls un niecīgs likās jebkurš folkloras materiāla sajaucējums vai sentimentalizācija, ar ko nereti sirgst profesionālā vai pusprofesionālā tautiskā žanra mūzika. Pamatīgāka folkloras dzīvās tradīcijas iepazīšana atvēra acis arī uz tautas mākslas īsto specifiku. Folkloras mantojums taču nav tikai skaista melodija vai raksturīgs dejas solis, kas kā materiāli ērti lietojami apdarēs un stilizācijās. Melodija vai dejas solis ir vienīgi daļiņa no tautas mākslas plašās, visus cilvēka esības pamat-aspektus vienojošās sistēmas, kam piemīt īpaša organika.

Kad senais zemkopju kultūras cilvēks izdziedāja, izdejoja, izdzīvoja savas gadskār-tu, ģimenes vai darba ieražas, tā bija ne tikai māksla. Ieražā, dziesmā vai pat rotaļā viņš apliecināja un garīgi nostiprināja savu tuvību dabas aprītei (pasauleskatījums), savu pozitīvo attieksmi pret līdzcilvēkiem (ētika), atbildību par cilts un cilvēces turpināšanu un labklājību (sociālie pienākumi) un citas dzīves pamatorientācijas. Priekšstats par skaisto tur bija vienots ar derīgo, tikumisko un veselīgo, garīgais vēl nebija šķirts no materiālā, kultūra — no dzīves. Lūk, šī estētisko un ārpusestētisko funkciju vienotība ir tautas mākslas pats kodols, lielākais dārgums, ko savā darbībā tiecas saglabāt arī mūs-dienų folkloras ansambļi. Viņi nepakļauj folkloru citai mākslinieciskai sistēmai — esteti-zācijai vai specializētas mākslas principiem un mērķiem, lai arī cik vērtīgi tie būtu, bet tiecas estētisko sākotni vienot ar visu citu dzīves attieksmju (ētisko, izzinošo, praktisko utt. attieksmju) pilnskanīgo ansambli tautas mākslā, šai ziņā it kā sekodami jau sen par aksiomu kļuvušajai atziņai: «Folkloras teikšana ir praktiskās dzīves un nevis mākslas piederums un produkts» (N. Cerniševskis).

Tāpēc folkloras ansambļu darbības tagadējais, pēdējo desmit gadu posms iezīmējās ar seno ieražu dziesmu slāņa renesansi. Gan ne gluži ignorējot arī lirisko tautasdziesmu fondu, no kura daudz kas jau pamatīgi apgūts latviešu kordziesmas klasikā un romantikā, folkloras mūsdienu izpratnē sevi pieteica akcentējot ieražu un rituālu žanrus, jo tie vis-ciešāk paturējuši seno dzīves un mākslas nedalītību. Ieražu folklorā izteikšanās impulsi ir pārsvarā lietišķi un praktiski, tā pieļauj un prasa arī sinkrētisku realizāciju — dziesmā, kustībā, žestā, darbībā. Sai ziņā folkloras ansambļi kāri pārtver vienu no senākās tautas mūzikas pamatīpašībām — proli to, ka dzīves uztveres sinkrētiskā viengabalainība tur izpaužas arī izteiksmes līdzekļu, žanru un pašas struktūras vājā diferencētībā. Tur ik uz soļa sastopam neatdalījušos melodiju no runas (t. s. teicamās jeb deklamatoriskās dzies-mas), rotaļu no dziesmas vai dejas (rotaļdejas), deju no ieražas rituāla utt.

Lūk, kāpēc bieži vien nav vietā tie pārmetumi folkloras ansambļiem par nepietiekami izsmalcinātu dziedāšanu vai dejošanu, kurus izsaka specializētās vokālās vai horeogrā-

Republikas 1. etnogrā-fisko un folkloras an-sambļu salidojums Aiz-putē 1982. gada jūlijā

fijas mākslas skaistuma ideālu garā audzināts vērtētājs. Ja ir runa par senās zemkopju folkloras atveidošanu, tad vokālās vai horeogrāfiskās puses izsmalcināšana un tās pacelšana īpaša mākslinieciska fenomena kārtā neglābjami izjauks tautas mākslas organiku, izraisīs folkloriskuma zudumu. Tas pats notiks, ja mēģinās ieražas vai dejas darbību teatralizēt pēc skatuves mākslas principiem. Folkloras ansambļi bieži vien arī etnogrāfisko tērpu nēsāšanā atšķiras no koriem vai tautisko deju kolektīviem. Izprotot tautas dziedāšanu kā ikdienas dzīves un darba piederumu, tie tērpu neuzskata par svētku un krāšņuma atribūtu. Darba ieražu pildot nemaz nav vietā greznums un rotas. Tērps ir etniskas, un ne mazāk personiskas identitātes apliecinājums, tas nepilda uniformējošas funkcijas kā mēdz būt citos tautiskā žanra kolektīvos, jo folklorā ir spēcīgu, savdabīgu personību māksla, kurai unifikācija sveša. Tieši tāpēc, ka folkloras mākslinieciskums skar ne tikai estētisko sfēru, bet jo vairāk arī personības pārējos aspektus, personības spēkam un unikalitātei folkloras ansambļos ir jo lielāka nozīme.

* * *

Teiktais nav jāsaprot pārāk burtiski. Seit minēti tikai daži vispārīgi folkloras ansambļu darbības estētiskie principi, taču ansambļu ir daudz, tuvu pie simta, tie ir atšķirīgi. Ne katrs no tiem sev izvirza gluži visus minētos estētiskos uzdevumus. Ne katram pa spēkam etnogrāfiskās dziedāšanas savdabīgā intonēšana, noteiktas valodas izloksnes konsekventa atveidošana, kas pilnā mērā piemīt vienīgi etnogrāfiskajām kopām. Tas viss arī grūti iedomājams vietās, kur mutvārdu tradīcijā senās folkloras mantojums gandrīz nav saglabājies (Zemgale, Ziemeļvidzeme). Folkloras popularizācijas mūdienu strāvai tomēr pieder arī tie ansambļi, kuri par darbības galveno mērķi izvirza tikai folkloras mantojuma, kā arī etnoloģisku zināšanu izplatību pēc iespējas plašākās aprindās, veidojot tematiskas izglītojošas programmas. Un arī tie, kuri bibliotēkās un arhīvos sameklē un apkopo sava novada šķietami paputējošo folkloras mantojumu, liek tam atskanēt jauniešu dzīvajās balsīs. Folkloriskās ieražu darbības principus daži ansambļi piemēro vai pat ziedo par labu skatuviskajiem — ar to cenšoties tuvināt tradicionālo tautas mākslu pēc iespējas plašākam interesentu lokam. Citi meklē savus, no profesionālās mūzikas atšķirīgus, folkloras ansambļu specifiskai atbilstošus tautas mūzikas apdares principus.

Organizatoriski un metodiski folkloras ansambļos un etnogrāfiskās kopas pēdējos gados aprūpē Emīļa Melngaiļa Tautas mākslas un kultūras izglītības darba zinātniski metodiskais centrs. To darbību rezumējošie notikumi ir visas Latvijas mēroga skates un salidojumi. Taču ansambļi ikdienā piedalās neskaitāmos kultūras pasākumos — muzejos, izstādēs, muzikālos sarīkojumos un patstāvīgos koncertos, arī festivālos un koncertos ārpus Latvijas, folkloristiskās zinātniskās sesijās, Dzejas dienās, Mākslas dienās, Mūzikas dienās un citur. **Etnogrāfiskās kopas** dod priekšroku darbībai savā novadā, un tam ir pamats, — ne tikai tāpēc, ka to dalībnieku lielākoties cienījamais vecums liek respektēt ceļa

Folkloras svētki Latvijas etnogrāfiskajā brīvdabas muzejā 1985. gada jūlijā

grūtības, bet arī tādēļ, lai saskarē ar nepazīstamu vai neizprasto auditoriju netiktu ievainota mūlvaru tradīcijā pārmantotā, nereti trauslā folkloriskā mākslinieciskā apziņa un līdz ar to neciestu dziedāšanas savdabība. Turpretī, **folkloras ansamblī** ir gatavi arī neparedzētiem mākslinieciskiem kontaktiem, viņu sūtības apziņu stiprina apzinīgi piesavināta folkloras tālāknesēju pārliecība, un viņu koncertdarbība ir plašāka.

Neraugoties uz visām atšķirībām, patreizējo etnogrāfisko kopu un folkloras ansambļu darbību mēs izjūtam kā diezgan vienotu garīgu strāvājumu. Ko sabiedrība no tā gūst? Vai tajā ir kas tāds, ko nevarētu gūt no citiem mākslinieciskās darbības veidiem, no folklorisma izpausmēm dažādos profesionālās mākslas žanros?

Visupirms tā ir tautas mākslas spēja vienkārši un organiski izteikt cilvēku kā viengabalinu, nesadrumstalotu veselumu, cilvēku visu. Folklorā ir it kā mākslas dabiskā vide, tīrradņa stāvoklis, kurā māksla vēl saglabājusi īpašības, ko zaudē vēlāk specializējoties pa nozarēm un žanriem, izsmalcinoties vai komercializējoties. Mūsdienu specializētā mūzika dažādi iedalāma — nopietnajā (t. i. garīgi pilnveidojošajā), izklaidejošajā, praktiski funkcionālajā utt., un katrā no šīm savrupajām iedarbības sfērām tā sasniedz izteiksmes efektivitāti, kādu, liekas, neatradīsim folkloras mantojumā. Toties folklorā mūsu dienās ir gandrīz vienīgā mākslas sfēra, kas vēl ielver apziņu nesaskaldīti un līdzsvaroti. No folkloras mantojuma mūs uzrunā cilvēks, kurš ir principiālā saskaņā ar darbu, sabiedrību un arī pats ar sevi, jo vadās no senās zemkopju kultūras ilgā praksē pārbaudītiem, nostabilizētiem orientieriem. Folklorā daudz ciešāk nekā specializētās mākslas izpausmes ir saistīta ar stingri objektīvu, kolektīvistisku sociālo un ētisko vērtību sistēmu. Te slēpjas folkloras mantojuma lielais valdzinājums mūsu dienās, kad strauji sociālu un psiholoģisku pārmaiņu apstākļos stabili orientieru vērtīgums strauji paaugstinās. Folkloras mantojuma etoss palīdz atšķirt dzīves piedāvātajā raibumā paliekošo no pārskrejošā, vērtus mērķus no parastām maldugunīm. Tā izlobās folkloras apguves audzinošais aspekts.

Folkloras sniegto dzīves orientieru vidū gluži aktuāls kļūst cilvēka un dabas ciešās atkarības apliecinājums, saudzība pret visu dzīvo, ģimenes saišu prestižs. Saītes starp ģimenes locekļiem un paaudzēm stiprina arī pašas folkloras ansambļu muzicēšanas tradīcijas. Jo folkloras popularizācija ir viens no nedaudzajiem amatiermākslas veidiem, kurā nepastāv nerakstīta dalījuma pēc vecuma. Te nav veco ļaužu kolektīvu, jaukto, vīru, zēnu, sievu, bērnu utt. koru, — folkloras ansamblī ir vietā visas paaudzes no bērna līdz sirmgalvim, un ne velti šai žanrā allaž godā turēti ģimeņu ansamblī.

Tuvība praktiskajai dzīvei, organizatorisku reglamentāciju atmešana, neformālie sakari starp dalībniekiem, etniski noteiktas personības akcentēšana, zemais mākslinieciskās nosacītības sliekšnis, kas veicina klausītāja iesaisti darbībā — tas viss padara folkloras ansambļu un etnogrāfisko kopu aktivitāti par svarīgu pretspeku formālai un patērējošai attieksmei pret kultūru. Visi, kas popularizējuši folkloras mantojumu tā oriģinālveidā, jau

Folkloras svētku režisore, E. Melngaila Tautas mākslas un kultūras-izglītības darba zinātniski metodiskā centra direktora vietniece Liāna Ose un Rucavas etnogrāfiskā ansambļa vadītāja Stanislava Skudīķe

Arnolds Klotiņš ar ģimeni etnogrāfisko un folkloras ansambļu saslidojumā Siguldā 1987. gada jūnijā

vismaz sākot ar Emili Melngaili, kurš par nepatiku daudziem pirmais ievēda pilsoniskajā Rīgā skaļos suitu āžradzniekus, dūdiniekus un dziedātājus ar skarbažām vilcēju balsīm — visi tie, rehabilitējami plašu aprindu acīs tautas mūziku tādu, kā to kopj tauta pati, ir darījuši vērtīgu kultūras attīrīšanas darbu. Tautas vienkāršā vitālā mākslas spēka ielaušanās apstrīd kultūru kā dzīves skaistinājumu un laķējumu. Šī ielaušanās ir pret kultūras dzīves iegrimšanu savā rutinā, pret spīdzšanu ar kvantitāti un reprezentatīvu raksturu, līdz ar ko mākslinieciskā darbība neizbēgami zaudē savu garīgi aktivizējošo jēgu. Izteikšanās vienkāršajās tautas mākslas formās ir arī vienīgā joma, kurā kultūra mūsdienās saglabā sev tik nepieciešamo rakstiski nefiksēto mutvārdu formu, un tas ir liels ieguvums, jo ar rakstlītājām, stingri fikstētajām formām vien ikviena kultūra drīz sevi izsmel.

Patiesību sakot, folkloras ansamblis savā ideālajā formā dod mums atskārsmi par jaunu, alternatīvu kultūras modeli. Ne tikai ar to, ka te tautas tradicionālās kultūras apguve tiecas uz pašu dziļāko — uz pasaulizjūtas limeni. Un ne tikai ar tradicionālās kultūras iedzīvināšanu mūsdienu ģimenes rituālos. Bet visvairāk ar to, ka folkloras ansambļu dalībnieki, noliedzot savā vidē cilvēcisko attieksmju kultūras formālo nosacītību, bieži vien cenšas apgūt neformālās cilvēku attiecības, kas mūs uzrunā no folkloras, tāda — tiecas uz jaunu, humānāku cilvēcisko kontaktu modeli.

Ir vērts viņos ieklausīties.

Latvijas Etnogrāfiskā brīvdabas muzeja folkloras draugu kopā «Skandinieki», visa Staltu ģimene

Republikas 2. etnogrāfisko un folkloras ansambļu salidojums Siguldā 1987. gada jūnijā.
Piemiņas brīži Atim Kronvaldam un Krišjānim Baronam

Balvu rajona Briežu-
ciema un Viļakas et-
nogrāfiskie ansambļi

Artis Kumsārs un Mār-
tiņš Baumanis

Folkloras ansamblis
«Ilgi»

Liepājas rajona Ručavas ciema etnogrāfiskais ansamblis

LATVIEŠU TAUTASDZIESMAS

Gandrīz visas (95 %) latviešu tautasdziesmas ir četrriņdes. Dziedot tās parasti virknē vienu pie otras atbilstoši situācijai, tomēr katra četrriņde ir patstāvīga, pabeigta dziesma. Spriežot pēc tajās apdziedātajiem dzīves apstākļiem, visvairāk tautasdziesmu sacerēts ap 13.—15. gadsimtu; atsevišķi elementi sniedzas līdz indoeiropiešu pirmvalodas laikiem.

Tautasdziesmu melodijas sacerētas galvenokārt senajās skaņkārtās; atsevišķi ļoti seni elementi (daudz balsība, dažu Latgales dienviddaļas melodiju veidojums) saista latviešu un Balkānu tautas dziesmas. Dažas garākas dziesmas izņemot, latviešu tautasdziesmām nav raksturīgs noteiktas melodijas saistījums ar noteiktu tekstu. Zanru muzikālā specifika izpaužas pirmām kārtām melodijas veidojumā, teksta atkārtojumos dziedot: kolektīvos pasākumos (kristībās, kāzās, bērēs, talkās) dziedamajās dziesmās tekstu atkārtot, bet arāju, malēju, ganu dziesmās nē; gadskārtu ieražu dziesmās pēc katras teksta rindas ir refrēns utt. Ari novadu īpatnības nav spīgti izteiktas. Melodikas dialektu senas robežas visskaidrāk saklausāmas godubalsu skaņu sastāvā. Sai ziņa Latvijā var sadalīt 3 dialektos: 1a) Kurzeme, 1b) Augšzeme, Vidzemes dienvidi, liela daļa Latgales; 2a) Bauskas apkārtnē, 2b) šaura josla gar Latgales dienvidu un austrumu robežu; 3) Vidzeme uz ziemeļiem no līnijas Rīga—Lubāna; šai novadā godubalsus dzied bez vilkšanas.

Mūsu dienas dziesmotākie Latvijas novadi ir Latgale un Kurzemes rietumi (uz dienvidiem no Liepājas un ap Alsungu). Kaut arī Latgale vairākus gadsimtus bija nošķirta no pārējās Latvijas, tomēr, jo senāka dziesma, jo mazāk jūt šo nošķirtību.

Vilis Bendorfs

LPSR ZA A. Upīša Valodas un literatūras
institūta Folkloras nodaļas zinātniskais līdz-
strādnieks

Preiļu rajona Saunas ciema etnogrāfiskais ansamblis

Ražošanas apvienības
«Latvijas līni» bērnu
folkloras ansamblis
«Auseklītis» Siguldā
1987. gada jūnijā

Kuldīgas rajona Al-
sungas k. n. etnogrā-
fiskais ansamblis «Sui-
tu sievas» starptautis-
kajā folkloras festivā-
lā «Baltica — 87»
Viļņā

Rīta un Andris Lejiņi
no tautas tradīciju ko-
pas «Budēļi»

Dainu kalna atklāšana
Turaidā 1985. gada
7. jūlijā

Dainu kalna skulptūru
autors tēlnieks Indulis
Ranka un Gaujas na-
cionālā parka folklo-
ras ansambļa «Senle-
ja» dziedātāja Anda
Salmane Dainu kalna
atklāšanā

DĀINU KALNS

Gleznainā Gaujas ielokā, stāvo senlejas krauju apsargāts, savu loku liec senais Jelgavkalns, Gaujas lībiešu sentēvu apmetnes vieta. Sodien ar Siguldas novadpētniecības muzeja darbinieku iniciatīvu un tautas darbīgākās daļas atbalstu talku veidā tas atbrīvots no simtsgadu brikšpiem, rūpīgu roku kopts nu staro uz mums savu ietekmīgo dabas spēku.

Tēlnieks Indulis Ranka līcis Jelgavkalnam atdzimt tautas dainu garīgajā starojumā. Godinot latviešu Dainu tēvu Krišjāni Baronu (1835—1923) 150. gadskārtā, 1985. gada 7. jūlijā šeit pulcējās tūkstošiem cilvēku, lai ieskandētu šī dabas, vēstures un kultūras pieminekļa dziesmoto dvēseli. No šī brīža tauta Jelgavkalnu pazīst un iemīl kā Dainu kalnu.

Vasaras svētdienās visu Latvijas novadu etnogrāfiskie un folkloras ansambļi koncertos Dainu kalnā liek izjust tikai viņiem piemītošo dziedāšanas īpatnību, rotaļu un danču prieku. Te apjaušam dabas un tautasdziesmas brīnumaino saderību ar katru no mums.

Aina Salmane

Siguldas novadpētniecības muzeja
folkloras sektora vadītāja

ETNOGRĀFISKO UN FOLKLORAS ANSAMBLŪ SARAKSTS

VIDZEME

Alūksnes rajons

1. Annas ciema kluba etnogrāfiskais ansamblis, vad. INTA SKUJENIECE, dib. 1985. g.
2. Gaujienas ciema kultūras nama folkloras kopa, vad. SANDRA ZVAIGZNE, dib. 1987. g.
3. Ziemeru ciema folkloras ansamblis, vad. GITA BRIEDIŅA, dib. 1970. g.

Cēsu rajons

1. Cēsu rajona kultūras nama folkloras ansamblis, vad. DACE FIĻIMONOVA, dib. 1982. g.

Gulbenes rajons

1. Gulbenes rajona kultūras nama folkloras kopa, vad. INESE STALIDZĀNE, dib. 1985. g.
2. Tirzas kultūras nama folkloras ansamblis, vad. A. ALBERTE, dib. 1985. g.

Madonas rajons

1. Lubānas kultūras nama folkloras kopa, vad. DACE KOĻESNIKOVA, dib. 1985. g.
2. Madonas BMS vērtuma kopa «Madonas skandinieki», vad. ARTIS KUMSĀRS, dib. 1980. g.

Ogres rajons

1. Ķeguma kultūras nama folkloras kopa, vad. IGORS LODZIŅŠ, dib. 1981. g.

Rīgas rajons

1. Gaujas nacionālā parka folkloras ansamblis «Senleja», vad. AINA SALMANE, dib. 1981. g.
2. Siguldas folkloras kopa, vad. ELMĀRS GAIGALNIEKS, dib. 1987. g.

Stučas rajons

1. Aizkraukles ciema kluba folkloras draugu kopa, vad. GUNA KĀGANE, dib. 1985. g.
2. Klintaines kultūras nama folkloras kopa «Klintaine», vad. VIJA VINGRE, dib. 1981. g.
3. Kokneses kultūras nama jauniešu folkloras ansamblis, vad. IVETA GLAUDIŅA, dib. 1986. g.
4. Taurkalnes ciema kultūras nama folkloras kopa, vad. ANITA KAMPA, dib. 1985. g.

Valmieras rajons

1. Rencēnu ciema folkloras ansamblis, vad. BRIGITA PUNKSTIŅA, dib. 1985. g.
2. Valmieras stikla šķiedras rūpnīcas folkloras ansamblis «Daina», vad. INTA INDRIKSONE, dib. 1980. g.

Vidzemē — 17 ans.

KURZEME

Kuldīgas rajons

1. Alsungas kultūras nama etnogrāfiskais ansamblis «Suitu sievas», vad. GUNTA MATEVICA, dib. 1955. g.
2. Alsungas BMS folkloras ansamblis, vad. DACE NASTEVIKA, dib. 1981. g.
3. Gudenieku ciema etnogrāfiskais ansamblis, vad. ROZĀLIJA RUDZITE, dib. 1965. g.

Liepājas pilsēta

1. Liepājas lietišķās mākslas vidusskolas folkloras draugu kopa, vad. KRISTINE SMEDIŅA, dib. 1982. g.
2. Liepājas izglītības un zinātnes darbinieku nama pedagogijas darba veterānu folkloras ansamblis, vad. MARTA STOLCMANE, dib. 1977. g.

Liepājas rajons

1. Bārtas ciema etnogrāfiskais ansamblis «Bārta», vad. ZIGURDS RUKUTS, dib. 1929. g., no 1970. g. darbojas bez pārtraukuma.
2. Otaņķu ciema etnogrāfiskais ansamblis, vad. REINHOLDS JANSONS un INDRA MOKORENKO, dib. 1965. g. (uz Nīcas etnogrāfiskā ansambļa pamata, dib. 1954. g.)
3. Rucavas ciema etnogrāfiskais ansamblis, vad. STANISLAVA SKUDIĶE, dib. 1983. g.

Salcūs rajons

1. Kolhoza «Jaunais komunārs» folkloras ansamblis «Ninīve», vad. AUSMA MEIERE, dib. 1985. g.

Talsu rajons

1. Kolhoza «Dzimtene» folkloras ansamblis «Rambulītis», vad. EUGĒNIJS RUSKŌ, dib. 1986. g.

Tukuma rajons

1. Engures ciema kultūras nama folkloras ansamblis «Makars», vad. ZINTA ZVIEDRE, dib. 1982. g.

Ventspils rajons

1. Jūrkalnes ciema etnogrāfiskais ansamblis, vad. MARIJA LIEPA, dib. 1965. g.
2. Kolhoza «Komunisma ceļš» lībiešu folkloras ansamblis, vad. AUSTRA CEPEĻEVSKA, dib. 1970. g.

Kurzēmē — 13 ansambļi

ZEMGALE

Bauskas rajons

1. Kolhoza «Code» folkloras ansamblis, vad. SKAIDRITE KUČALKA, dib. 1981. g.
2. Kolhoza «Vecsaule» folkloras ansamblis, vad. INĀRA GRENIŅA, dib. 1985. g.

Jelgavas pilsēta

1. Apvienības «Latvijas lini» bērnu folkloras ansamblis «Auseklītis», vad. TAIDA LANGE, dib. 1986. g.
2. Latvijas lauksaimniecības akadēmijas studentu folkloras ansamblis, vad. LIGA SOVERE, dib. 1987. g.

Jelgavas rajons

1. Rajona kultūras nama folkloras ansamblis «Novadnieki», vad. IEVA FREIMANE, dib. 1981. g.
2. Kultūras nama «Līvberze» folkloras ansamblis «Zemgaļi», vad. RITA HARLINSKA, dib. 1979. g.

Zemgalē — 6 ansambļi

AUGŠZEME

1. Jēkabpils rajona Atašienes ciema etnogrāfiskais ansamblis «Viraksne», vad. VALENTINA MICULE, dib. 1981. g.
2. Jēkabpils novadpētniecības muzeja folkloras ansamblis «Klinči», vad. IVETA TĀLE, dib. 1985. g.

Augšzemē — 2 ansambļi

LATGALE

Balvu rajons

1. Briežuciema etnogrāfiskais ansamblis, vad. VALENTINA OZOLIŅA, dib. 1978. g.
2. Baltinavas kultūras nama etnogrāfiskais ansamblis «Atvasara», vad. ANTONĪNA LOGINA, dib. 1983. g.
3. Krišjāņu ciema etnogrāfiskais ansamblis, vad. PAULINE PELSE, dib. 1981. g.
4. Rekavas ciema etnogrāfiskais ansamblis, vad. MARIJA CIRCENE, dib. 1980. g.
5. Skilbēnu ciema etnogrāfiskais ansamblis, vad. EMĪLIJA PUZULE, dib. 1980. g.
6. Upītes ciema folkloras kopa, vad. ANTONS SLISĀNS, dib. 1980. g.
7. Viļakas kultūras nama etnogrāfiskais ansamblis, vad. LUCIJA BONDARE, dib. 1986. g.

Daugavpils pilsēta

1. Daugavpils pedagoģiskā institūta folkloras ansamblis, vad. ANTRA SALNA, dib. 1986. g.

Krāslavas rajons

1. Aulejas ciema etnogrāfiskais ansamblis, vad. ĢENOVĒFA KŌNOSŌNOKA, dib. 1960. g.

Ludzas rajons

1. Blontu ciema etnogrāfiskais ansamblis, vad. ELEONORA KOZLĀNE, dib. 1985. g.
2. Bozovas ciema etnogrāfiskais ansamblis, vad. EMILIJA ŠĶENE, dib. 1985. g.
3. Cirmas dziedātājas, vad. VLADISLAVA KOROSEVSKA, dib. 1972. g.
4. Ļemeševas ciema etnogrāfiskais ansamblis, vad. ZINAIDA NALINAĪKO, dib. 1984. g.
5. Pušmucovas ciema etnogrāfiskais ansamblis, vad. HELENA PROBUKA, dib. 1980. g.
6. Miglinieku ciema kolhoza «Liesma» etnogrāfiskais ansamblis «Valodzite», vad. ALBINA ZELCA, dib. 1970. g.
7. Mežvidu ciema etnogrāfiskais ansamblis, vad. ANTOŅINA KOPCA, dib. 1979. g.
8. Raipoles ciema etnogrāfiskais ansamblis, vad. JEVGEŅIJA BOGDANOVA, dib. 1975. g.
9. Rogovkas ciema etnogrāfiskais ansamblis, vad. ANNA GARANCA, dib. 1975. g.
10. Sainavas ciema etnogrāfiskais ansamblis, vad. ZINAIDA KROMANE, dib. 1960. g.
11. Mērdzenes ciema etnogrāfiskais ansamblis, vad. ANELE SILKANE, dib. 1972. g.
12. Zvirgzdenes ciema etnogrāfiskais ansamblis, vad. JANINA TABUNE, dib. 1972. g.

Preiļu rajons

1. Aglonas etnogrāfiskais ansamblis, vad. ELENA ŠVĀBE, dib. 1957. g.
2. Bindaru ciema etnogrāfiskais ansamblis, vad. IZIDORS ANSPOKS, dib. 1979. g.
3. Neicenieku ģimenes ansamblis.
4. Preiļu ciema etnogrāfiskais ansamblis, vad. JĀNIS TEILĀNS, dib. 1981. g.
5. Preiļu siera rūpnīcas folkloras ansamblis, vad. JĀNIS TEILĀNS, dib. 1986. g.
6. Riebiņu ciema etnogrāfiskais ansamblis, vad. ULDIS BĒRZIŅŠ, dib. 1985. g.
7. Saunas ciema etnogrāfiskais ansamblis, vad. JĀNIS TEILĀNS, dib. 1954. g.
8. Upenieku ciema etnogrāfiskais ansamblis, vad. JURIS TEILĀNS, dib. 1985. g.
9. Zundānu tautas nama etnogrāfiskais ansamblis, vad. MAIJA AIZPURIETE, dib. 1985. g.

Rēzeknes rajons

1. Bērzgales ciema etnogrāfiskais ansamblis, vad. BERNADETA OPINCĀNE, dib. 1958. g.
2. Mākonkalna etnogrāfiskais ansamblis, vad. ZIGRIDA LAIZĀNE, dib. 1982. g.
3. Rēzeknes rajona putnu fabrikas folkloras ansamblis «Rūta», vad. ANITA LIPKOVA, dib. 1983. g.
4. Rajona skolotāju — darba veterānu folkloras ansamblis, vad. ZINAIDA BORISE, dib. 1985. g.
5. Rikavas etnogrāfiskais ansamblis, vad. TEKLA TEICĀNE, dib. 1955. g.
6. Padomju saimniecības «Garkalni» folkloras ansamblis, vad. ANNA BABRE, dib. 1983. g.

Latgalē — 36 ansambļi

Rīgas pilsēta

1. «Budēļi» — LVU Cietvielu fizikas ZPI tautas tradīciju kopa, vad. LIENE VASIĻJEVA, dib. 1981. g.
2. «Dandari» — P. Stučkas LVU folkloras deju kopa, vad. ERNESTS SPICS, dib. 1980. g.
3. «Grodī» — Rīgas galvenā pasta folkloras ansamblis, vad. ANDRIS KĀPUSTS, dib. 1987. g.
4. «Līvlist» — celtnieku k/n «Oktobris» folkloras ansamblis, vad. ĀRIJA MAURIŅA, dib. 1972. g.
5. «Ilģi» — Ļeņingradas raj. k/n folkloras ansamblis, vad. ILGA REIZNIECE, dib. 1981. g.
6. Mākslas fonda folkloras kopa, vad. VELTA LEJA, dib. 1985. g.
7. «Sendziesma» — Dzeržinska k/n folkloras ansamblis, vad. VILIS BENDORFS, dib. 1979. g.
8. «Skandinieki» — Latvijas Etnogrāfiskā brīvdabas muzeja folkloras draugu kopa, vad. HELMI un DAINIS STALTI, dib. 1976. g.

Rīgā — 8 ansambļi

Latvijā — etnogrāfiskie un folkloras ansambļi skaitliski gandrīz līdzsvarojas. Tā kā skatēs visi folkloras kolektīvi nav piedalījušies, faktiskais ansambļu skaits ir lielāks. Atsevišķs darbs būs arī skolēnu folkloras kopu, pulciņu, ansambļu apzināšana, kas šeit nav minēti.

Перед вами каталог выставки, посвященной деятельности латышских этнографических и фольклорных ансамблей в наши дни.

Предшественниками таких ансамблей мы можем считать исполнителей обрядов летнего солнцестояния — певцов и танцоров вблизи древней Риги, у озера Югла, которые привели в восторг молодого немецкого просветителя Иоганна Готфрида Гердера, жившего тогда в Риге (1764 — 1769). Недаром он признал народные песни самым естественным и выразительным языком человеческой души. И теперь такие исполнители фольклора заставляют нас почувствовать чрезвычайную органическую цельность народного традиционного искусства, единство в жизненном восприятии эстетического и этического, прекрасного и полезного, нравственного и здорового, духовного и материального, словом, ценность духа, что более всего привлекает нашего современника.

Латышская национальная литература и театр, живопись и графика, музыка и хореография и другие специальные виды профессионального искусства уже с середины XIX века черпали из богатого источника фольклора. Но наряду с этим энтузиасты фольклора продолжали представлять традиционное народное искусство в его органическом синкретизме — не подчиняя его иной художественной системе и ее заимствованной эстетизации. Это и преемники традиции устного творчества и кропотливые исследователи, восстанавливающие фольклорное наследие и обновляющие его в своей каждодневной практике.

A catalogue of the exhibition of the present day activity of Latvian ethnographic and folklore groups.

The tradition of group singing and dancing goes back as far as many centuries ago, when the young enlightener Johann Gottfried Herder, during his Riga period (1764—1769), was charmed by summer solstice festivities, celebrated by Lake Jugla, in the outskirts of ancient Riga. He admitted the traditional songs of the peoples to be the most natural and eloquent expression of human soul. In those ancient days and today alike the folk singers make us feel the special organic integrity of the spirit of folk art — the integrity of the aesthetic and ethic, beauty and usefulness, virtuous and healthy, mental and material in the very perception of life of the people — a spiritual value ever so fascinating for the present day man.

Already since the middle of the 19th century folklore has been an inexhaustible source for the Latvian national literature and theatre, painting and graphic art, music and horeography, as well as for other special professional arts. At the same time the enthusiasts of folklore have been presenting the traditional folk art in its organic syncretism — not subjecting it to other art system and borrowed aesthetism. It is both, the inheritants of folklore in its oral tradition, as well as its investigators and renovators in their everyday mental practice.

Das ist ein Katalog zur Ausstellung über die Tätigkeit der lettischen ethnographischen Ensembles und Folkloregruppen der Gegenwart. Ihre Vorfahren pflegten den Brauch der Sommersonnenwende — es waren Sänger und Tänzer am Juglasee vor den Toren des alten Riga, die schon den jungen deutschen Aufklärer Johann Gottfried Herder in seiner Rigaer Zeit (1764—1769) begeistert haben, daß er die überlieferten Lieder des Volkes als den natürlichsten und eindringlichsten Ausdruck der menschlichen Seele anerkannte.

Ja, ebenso wie in jenen Tagen vermitteln die Folkloresänger die organische Einheit traditioneller Volkskunst — des Ästhetischen und Ethischen, des Schönen und Nützlichen, des Tugendhaften und Gesunden, des Geistigen und Materiellen im Lebensgefühl des Volkes, geistige Werte, die den Menschen von heute ungemein fesseln.

Aus dem reichen Erbe der Folklore haben schon seit Mitte des 19. Jh. die lettische nationale Literatur und das nationale Theater, Malerei und Graphik, Musik und Choreographie und andere spezialisierte Gattungen der professionellen Kunst geschöpft. Doch in derselben Zeit haben Folkloreenthusiasten unermüdlich die überlieferte Volkskunst auch in ihrem organischen Synkretismus dargeboten, ohne sie einem anderen künstlerischen System und der daraus entlehnten Ästhetisierung zu unterordnen. Es sind Menschen, die Folklore als mündliche Tradition übernommen haben oder auch, um sie in der geistigen Tätigkeit des Tages songfältig zu studieren und zu erneuern.

Tulkojušas: krievu valodā **Olga Pētersone**

angļu valodā **Maira Mora**

vācu valodā **Kira Kalniņa**

Valmieras rajona Rencēnu ciema folkloras ansamblis Turaidā 1987. gada jūnijā

Piemīņa

ВЫСТАВКА «ЭТНОГРАФИЧЕСКИЕ И ФОЛЬКЛОРНЫЕ АНСАМБЛИ ЛАТВИЙСКОЙ ССР»

КАТАЛОГ.

(на латышском языке)

Sastādīja AINA SALMANE.

Par izdevumu atbild VALDA RATNIECE.

Nodots salikšanai 17.05.88. Parakstīts iespiešanai 13.06.88. Formāts 70×100/16. 1,62 iespiedloksnes. Metiens 3000 eks. Pasūt. Nr. 5045. Cena 1 rbļ. Siguldas novadpētniecības muzejs, 229047 Siguldā. Turaidas ielā 10. Iespiests Latvijas PSR Valsts izdevniecību, poligrāfijas un grāmatu tirdzniecības lietu komitejas Valmieras tipogrāfijā «Liesma», 228600, Valmierā, A. Upīša ielā 7.